

Kitap İncelemesi/Book Review

Bölgesel Güç Dengelerinde Türkiye-Katar İlişkileri

Mahmut Alrantisi, İstanbul: SETA Yayınları, 2021, 286 sayfa,
ISBN: 978-625-7712-51-4

Değerlendiren: Hacı Mehmet Boyraz*

Katar, Türkiye'nin son yıllarda neredeyse sıfırdan başlayarak en güçlü ilişki kurduğu ve bu ilişkiyi kısa zamanda stratejik ittifak haline getirdiği ülke olması yönüyle Ankara açısından önem arz eden bir aktördür. İki ülke arasında kısa zamanda siyasi ve ekonomik açıdan yoğun ilişki tesis edildiği halde başlı başına Türkiye-Katar ilişkilerine yönelik akademik çalışmaların sayısı fazla değildir. Yerli ve yabancı literatüre bakıldığında konuyla ilgili mevcut eserlerin ilişkileri sıklıkla sadece tarihi, siyasi ya da ticari veçhesiyle incelediği görülmektedir. Bu tek düze yaklaşımların ötesine geçip ikili ilişkilerin stratejik ittifaka dönüşümünü kavramsal ve/ya teorik bir çerçeveye oturtan analitik çalışmaların sayısı ise yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda Filistin asıllı akademisyen Mahmut Alrantisi'nin Türkiye'de hazırladığı doktora tezinin parçası olarak kitaplaştırdığı *Bölgesel Güç Dengelerinde Türkiye-Katar İlişkileri* isimli eser, ikili ilişkileri bütüncül ve teorik bir yaklaşımla incelemesiyle dikkat çekmektedir.

286 sayfalık geniş hacimli kitap 3 ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın giriş bölümü; araştırmanın konusu, amacı, sınırlılıkları, kavramsal zemini, teorik çerçevesi ve bölümleriyle ilgidir. Kitabın kalan kısmı ise

* Dr., Bağımsız Akademisyen, İstanbul, <http://orcid.org/0000-0001-9548-712X>, boyrazhacimehmet@gmail.com

sırasıyla “Orta Ölçekli Güç ve Küçük Devlet”, “Ortadoğu’daki Orta ve Küçük Ölçekli Güçler” ve “Türkiye-Katar İlişkileri” başlıklı üç bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilk iki bölüm yani kitabın neredeyse yarısından fazlası, sonraki bölümlerin anlaşılması adına elzem olan kavramsal tartışmaların yapıldığı kısımdır.

Gerek girişte gerekse sonraki bölümlerde anlatılanlara dayanarak söylenebilir ki Alrantisî’nin bu kitabı, genel itibarıyla Ortadoğu özelinde orta ölçekli bir güç ile küçük ölçekli bir güç arasındaki sıradan ilişkinin kısa zamanda nasıl stratejik bir ittifaka büründüğü sorusuna cevap aramaktadır. Yazar, bunun için Türkiye-Katar ilişkilerini bir vaka çalışması olarak incelemekte ve Uluslararası İlişkiler literatürüne sadık kalarak ölçeğe göre değişen güçler kavramını kendisine rehber edinmektedir. Buna göre yazar, maddi ve maddi olmayan unsurları dikkate alarak Türkiye’yi (yükselen) orta ve Katar’ı (akıllı) küçük ölçekli bir güç olarak nitelendirmekte ve tüm analizlerini bu kavramsal çerçeveye uygun olarak yapmaktadır.

Bir başka önemli husus olarak yazar, araştırma sorusuna cevap ararken muhakeme yapmak için Neo-klasik realizm teorisinden yararlanmaktadır. Burada önemli bir husus olarak belirtmek gerekir ki yazar, kitabında yeterli bir anlatım yapmamış olsa da Neo-klasik realizm, dış politika analizi çalışmalarında son dönemde sıklıkla başvurulan popüler bir teoridir. Klasik realizmin yerel ve Yapısalcı/Neo realizmin sistem düzeyindeki değişkenlere öncelik veren yaklaşımını cemedan Neo-klasik realizmin öncü ismi Gideon Rose’a göre devletlerin dış politikaya dair kararları ve tercihleri (diğer ülkelerle ilişki biçimleri, ittifaklar, savaş, vb.) bir sürecin çıktısıdır. Bu süreç, bir yandan ilgili devletin tabi olduğu uluslararası ve bölgesel sistemin yaptığı zorlama ya da sunduğu imkânlardan, diğer yandan ilgili devletin kendi içindeki dinamiklerden (stratejik kültür, seçim süreci, lider tercihi, kabine üyelerinin tutumu, vb.) etkilenmektedir. Özetle devletlerin dış politika kararları ve tercihleri (bağımlı değişken), ülke içindeki ve dışındaki gelişmeler (bağımsız değişken) ekseninde şekillenmektedir.

Kitabın son bölümü kavramların ve teorisinin vakaya uyarlandığı bölümdür. Yazar, bu bölümde Türkiye-Katar ilişkilerinin siyaset,

diplomasi, ekonomi, askeriye, enerji, medya, kültür ve turizm alanlarındaki gelişimini analiz ederek kapsamlı bir perspektif sunmuştur. Yazar, bölüm boyunca Neo-klasik realizmin sunduğu çerçeveye sadık kalarak birbiriyle ilintili beş görüşü işlemiştir. İlk olarak özellikle bölgesel sistemin her iki ülke üzerinde yarattığı baskı Türkiye ve Katar'ı yakınlaşmaya zorlamıştır. Bu bağlamda Suudi Arabistan, Mısır, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi bölgesel sistemin etkili aktörlerinin müşterek bir stratejiyle Türkiye ve Katar üzerinde tahakküm kurmak istemesi, iki ülkenin yaklaşma sürecinde önemli rol oynamıştır.

İkinci olarak Ortadoğu özelinde aynı ölçekteki güçlerin kendi aralarındaki jeopolitik rekabet nedeniyle birlikte hareket etmesi daha zordur. Nitekim Türkiye ve Katar gibi iki farklı ölçekteki güç arasında rekabetin ve komşuluk ilişkisinin bulunmaması, birlikte hareket etmelerini kolaylaştırmıştır. Üçüncü olarak Katar'da Emir Hamad bin Halife Al Sani'nin görevini oğlu Tamim bin Hamad Al Sani'ye devretmesi diğer yandan Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olarak göreve başlaması, her iki ülkede karar alma süreçlerini hızlandırmıştır. Dördüncü olarak Erdoğan ve Al Sani'nin şahsi olarak yakın ilişki kurması, Ankara ve Doha arasındaki ilişkilerin stratejik müttefikliğe dönüşmesinde müspet rol oynamıştır. Son olarak iki ülke diğerinin sahip olmadığı güçlere sahiptir. Buna göre Türkiye'nin askeri, teknolojik ve diplomatik güce; Katar'ın ise finansal ve etkili bir yumuşak güce sahip olması birbirini tamamlamıştır.

Kitabın güçlü yönleriyle ilgili öncelikle belirtmek gerekir ki yazar, Ortadoğu'da kendine özgü bir görüntüye bürünen Türkiye-Katar ilişkilerini neredeyse bütün yönleriyle inceleyerek literatüre orijinal bir katkı sunmuştur. Nitekim yayıncısı tarafından Arapçaya da tercüme edilen kitap, bu yönüyle konuya merak duyan araştırmacıların ilk karşılaşacağı eser olma özelliğine sahiptir. Bunun yanı sıra yazar; çok dilli olmanın verdiği avantajla Arapça, İngilizce ve Türkçe eserlerden yararlanarak her iki tarafın siyasi ve akademik perspektifini ortaya koyabilmiştir. Metnin teori ve yöntem açısından sağlam bir kurgu üzerine bina edilmesi, dilinin herkesçe anlaşılabilir kadar sade olması, tasarımının okumayı kolaylaştırması ve okuyucu açısından etkili olan tablolara lüzumu kadar yer vermesi; kitabın diğer güçlü yönleri arasında

yer almaktadır.

Ayrıca dikkat çekici bir ayrıntı olarak yazar, araştırmasını şekillendirirken medya, doküman ve literatür taramalarının yanında Türk ve Katarlı akademisyenlerle röportaj yaparak eklektik bir yöntem izlemiştir. Son olarak yazar, ikili ilişkileri yorumlarken analitik tespitlerde bulunabilmek için Neo-klasik realizm teorisinden istifade ederek teorinin gelişimine de katkı yapmıştır. Bunlara karşın yazar, kitabın farklı yerlerinde çalışmanın Neo-klasik realizm teorisine dayandığını belirtmesine rağmen kitapta mezkûr teoriyle ilgili yeterli seviyede anlatım yapmamıştır. Yazarın tezi kitaba uyarlama sürecinde bu hususa dikkat etmesi ve kullandığı teoriyi okuyucunun anlayabileceği kadarıyla açıklaması gerekirdi. Bu husus kitabın en önemli eksikliğidir. Kısacası Alrantisi, kitap boyunca Türkiye-Katar ilişkilerini incelerken salt kronolojik olay anlatımı yapmak yerine nedenleri, süreçleri ve sonuçları; kavramlara ve teoriye dayanarak yorumlamıştır. Bu nedenle Arapçası da bulunan bu kitap; Ortadoğu'da orta ölçekli bir güç olarak Türkiye ile küçük ölçekli bir güç olarak Katar arasında kısa zamanda kurulan stratejik iş birliğinin gelişimini, safhalarını ve mahiyetini doğru şekilde anlamak isteyen akademisyenlerin, gazetecilerin ve siyasetçilerin başvurabileceği önemli bir kaynaktır.